

in. M. Nemzet, 1990. május 14.

Ismeretlen költemény Mátyásról

Corvin Mátyás és a közép-európai humanizmus címmel nemzetközi konferenciát rendez a Magyar Tudományos Akadémia az Eötvös Loránd, a Janus Pannonius, a József Attila, valamint a Kossuth Lajos Tudományegyetem közreműködésével, és a helyi tanáccsal közösen Székesfehérvárott, a Szabadság tér 6. szám alatt május 16. és 19. között. A Mátyás király halálának ötszázadik évfordulója alkalmából egybehívott eszmecserét a Soros Alapítvány is szponzorálta. A tanácskozást Klanitzay Tibor nyitja meg szerdán, délelőtt fél tíz-

kor. A hazaiak mellett szép számmal jönnek külföldi előadók a konferenciára, így bécsi, brünni, cambridge-i, Los Angeles-i, továbbá Nápolyból, Prágából, Toursból, Varsóból és Zágrábból érkező vendégei lesznek az érdekesnek ígérkező találkozónak. Már maga a programfüzet is tartalmaz egy meglepetést: eddig ismeretlen, a göttingeni egyetemi könyvtárban felbukkant költeményt tesz közzé. Címe: *Szapphói hendekaszillabus Mátyásra, Magyarország királyára*. Szerzője: a gyulafehérvári anvaszentegyház főesperese.

(—zi)

Mátyás, a mellőzött

V. Bálint Éva beszélgetése Klaniczay Tiborral

"Ahogy tették"
1990. 02. 10.

Mi magyarok szeretünk ünnepelni. Édesen vagy búsan, diszkréten vagy csinnadrattával. Újabban nagyszabásúan és fegyelmezetten. Am mindez talán nem is érvényes arra az uralkodóra, akinek mostanában készülünk félezeredves jubileumára. Áprilisban lesz ötszáz éve annak, hogy a legnagyobb magyar király, Corvin Mátyás meghalt. Körülötte néma csend.

— De mi volt ötszáz évvel korábban, halálhírére hogyan fogadta a korabeli Európa, mai szóval: mi volt a nekrológok lényege? — kérdeztem Klaniczay Tibor akadémikust, a reneszánsz egyik legjobb kutatóját.

— A Mátyás halálakor írott és elmondott gyászbeszédekben arra helyeződött a hangsúly, hogy mintegy üstökösként ragyogott föl egy barbárnak tartott országban, s ez az üstökös évtizedek alatt országát Európa legjobb színvonalára emelte. Ahogy Bonfini fogalmazott: Mátyás Magyarországból második Itáliát csinált. A „nekrológok” sejtették azt is, hogy az uralkodó halála után nem lesz igazi folytatása életművének.

— Mint tudjuk, Mátyás igencsak értett — mai szóval — a propagandához. Imágeának kialakításában ő maga hogyan vett részt?

— Konkrét adataink nincsenek arra, hogy Mátyás miket rendelt meg, milyen kép kialakítását szorgalmazta. De az tény, hogy maga köré gyűjtötte azokat az embereket, művészeket és tudósokat, akik hírnevét, imáge-át építeni tudták. A reneszánsz uralkodók alapvető sajátossága volt ez. Akkoriban rendkívüli értéke volt a dicséretnek, amit latinul *laus*-nak neveztek. Erre minden uralkodónak a diplomáciában és a nemzetközi kapcsolatokban égető szüksége volt. A korabeli közvélemény három uralkodó esetében ismerte el, hogy képes volt ezt megszervezni: Mátyás, Aragóniai Alfonz, a nápolyi király és Frederigo Montefeltro urbinói fejedelem esetében. Mátyásról nincsenek olyan adatok, mint például az urbinói fejedelemtől. Az urbinói fejedelem Firenze zsoldjában, azaz megbízásából elfoglalta Volterra városát. A győzelem után rögtön elkészült a dicső tetről egy eposz, amit egy *Naldo Naldi* nevű firenzei humanista költő írt, s annak rendje-módja szerint elküldött a fejedelemnek. Az uralkodó azonban valahogy elfeledkezett róla. Pár hónap múlva ugyanez a *Naldo Naldi* egy dühödt és igen sértő hangú epigrammát írt a fejedelemről. Mire az ész nélkül

mentegette magát, a felelősséget a titkárokra hárította, s így igyekezett busásan lekenyerezni a költőt. A költői dicséretnek ilyen ázsiója, amilyen a XV. században volt, az a sincs. És Mátyás ezt nagyon jól tudta, honorálta is.

— Mai szóval, Mátyás tartott a nyilvánosságtól. A róla szóló legendákban alapvető érték az igazságossága. Ez azt jelentené, hogy kifejezetten jogállamiságra törekedett?

— Tudomásul kell vennünk, hogy a latin nyelvű humanista költészet nem tulajdonított különösebb fontosságot az igazságosságnak. Sokkal inkább hangsúlyozta a nagyságra törekvést, és a tudományokat támogató szerepet. Mátyás esetében mindez még összekapcsolódott a keresztény civilizáció védelmével is. Reménykedtek abban, hogy ő fogja felszabadítani Hellaszt és a görög bölcseket az oszmán uralomból. Az igazságosság motívuma elsősorban a népi hagyományban érhető tetten, nemcsak a magyar, hanem a rutén, a román és a szlovák mondakörben is.

De elmondható, hogy Mátyás valóban jogállamiságra törekedett. Szabad kezét akart a maga számára, s közben egyensúlyt teremtett a társadalom különböző rétegei között. Ahhoz, hogy a jobbágyokra olyan óriási terheket róhaszon ki, mint se előtte, se utána senki, ahhoz az kellett, hogy a jobbágyokat megvédje a nemességtől. S ez hihetetlen politikai haszonnal járt számára. Az állami önkény érdekében erősen korlátozta a személyi önkényt, s ez az emberek igazságérzetével, úgy tűnik, sokkal inkább összefért.

— Corvin Mátyás négy nyelven beszélt, s nemcsak iskolázott államférfi volt, de kiváló hadvezér is. Mennyre mondható ez el a korabeli európai uralkodókról?

— A XV. századi Európában a műveltségpártolás és a katonai erények egyként az uralkodó királyok jellemzői voltak. De Mátyás esetében ezek a képességek a legteljesebb egyensúlyban bontakozhattak ki: A kard és a toll egysege a magyar történelem hagyományai miatt mindig is

fontos volt; gondoljunk akár *Tinódi Lantos Sebestyénre* vagy *Zrínyi Miklósr*a. Am kevés olyan uralkodót mondhat magáénak a magyarság, akinek a nevéhez az a jelző társult; *invictissimus*, azaz *győzhetetlen*. Szinte egyetlen jelentős katonai veresége sem volt. A humanista uralkodó egyúttal kiváló stratégia és személyes példájával elől járó bátor hadvezér is volt.

— Mátyás február 23-án, a halak jegyében született. A laikus asztrológia szerint a jegy szülöttei inkább vonzódnak a tollhoz, mint a kardhoz. Mátyás mennyire támaszkodott asztrológusai véleményére?

— Mátyás asztrológusait, köztük a lengyel *Marzyn Bilizát* vagy korának egyik legnagyobb csillagászatát, *Reggio Montanust* elsősorban stratégiai lépéseinek helyességét illetően faggatta. Mégpedig az időpontokról. Maga *Vitéz János* is 1467 júniusában az asztrológusok választását kérte arról, hogy melyik nap a leginkább alkalmas a pozsonyi egyetem megnyitására. Tehát az asztrológusokat nem olyan vonatkozásban alkalmazták akkortájt, mint ahogy ma a laikus közvélemény gondolná.

— Mátyás fiának, Corvin Jánosnak sorsát ismerjük. Halála után magva szakadt-e a Hunyadi családnak?

— Corvin Jánosnak két lánya született, akiket igen korán — a mendemonda szerint — átsegítettek a túlvilágra. Mátyás két leányunokájának halálával a Hunyadi-család története véget ért.

— Ha a történet véget ért is, a Mátyás-kultusz nyilván nem. Az elmúlt századok során hogyan változott a Mátyásról alkotott kép, mi került a kultusz középpontjába?

— Ez nagyon érdekes folyamat. A hagyomány két irányba fejlődött. Az egyik megközelítés nemesi, erősen nacionalista indíttatású. Mátyásban második Attilát, a szittya magyarok nagy uralkodóját ünnepelték, jó adag nagyhatalmi gözzel vegyítve. A XVII. században a Habsburg-ellenes küzdelmekben ennek a nacionalista vonalnak igen nagy szerepe lett, s Mátyás rögtön belekerült a kuruc—labanc összefüggésrendszerbe. A Má-

tyás-kultusz másik vonulata viszont Mátyásban a korát megelőző, lényegében abszolutista uralkodót látott. Nem ezt a terminológiát használták, de a körülírásból ez derül ki. Ezek a történetírók Mátyás központosító és egyensúlyt teremtő képességét hangsúlyozták elsősorban.

Tehát e két vonulat futott párhuzamosan, megszíneve a XVII. századtól egy negatív mítosszal is. A Habsburgokat támogató ellenreformációs törekvések Mátyás kultuszát mindenképpen rombolni igyekeztek. Az egyszerűség kedvéért (ahogy a Habsburg-történelemfelfogás is) Corvin Mátyást trónbitórlónak tartották. Mint tudjuk, Mátyás trónkövetelő ellenfele III. Frigyes német császár volt. Mátyás azonban fölébe kerekedett, először megszerezte a magyar trónt, majd a koronát, végül kiűzte Frigyes országából. A XVIII—XIX. században végre megformálódott a nagy király legendája.

— És hol tartunk manapság?

— A mai helyzetről csak nagyon keserűen tudok szólni. Az idei Mátyás-évforduló szégyenletes lesz. Itt van egy fél évezredes jubileum, amire mi, irodalmárok készülődünk egy Székesfehérváron megrendezendő konferenciával, ahol a humanista uralkodó műveltségességéről és kulturális értékeiről lesz szó. Nem tételeztük fel, hogy nem lesz központi ünnepély, esetleg ünneppsorozat, amely Mátyásról, a kimagasló államférfiúról és hadvezérről emlékezne meg.

— S mi az oka ennek?

— A dilettantizmus. A politikai körök tökéletesen hozzá nem értése. A végig nem gondolása annak, hogy olyan kevés dicsőséges jubileuma van a magyar történelemnek, olyan kevés az az évforduló, amelyik nem csatavesztéshez, nemzetpusztuláshoz, országvesztéshez kötődik. Most alkalom nyílna egy igazán dicsőséges évfordulóra is. Amilyen legközelebb tíz év múlva lesz, amikor István király koronázásának ezredik évfordulóját ünnepelhetjük. De hát Mátyás — úgy látszik — most mellőzött...

Nemzetközi tanácskozás Mátyásról és a humanizmusról

— Nem ékes, zengő himnuszokkal ünnepeljük Mátyást, hanem munkával. A nemzetközi kutatások legújabb eredményeit hozták el Székesfehérvárra a reneszánsz jeles irodalomtörténészei, kutatói — hangsúlyozta *Klaniczay Tibor*, Kosuth-díjas akadémikus, az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója az ülést megelőző interjúban, majd így folytatta:

— Az intézet reneszánsz kutatócsoportja húsz éve működik. Azóta sok tudományos tanácskozást szerveztünk, de ilyen széles körű, nemzetközi tudós társaság a harmadik alkalommal találkozik Magyarországon. Először Janus Pannónius halálának 500., majd Dávid Ferenc halálának 400. évfordulóján, most pedig a Mátyás-jubileum adta az alkalmat — sorolta az akadémikus, majd néhány nevet említett e témakör nemzetközi híró tudósai köréből. Jean-Claude Margolin, a francia Toursból érkezett, ő a reneszánsz kutató intézetek nemzetközi elnöke. Peter Burke, a fiatal nemzedék ígéretes képviselője Cambridge-ből jött, Moritz Csáky Bécsből érkezett Fehérvárra, Amadeo Di Fran-

cesco pedig Nápolyból. De jöttek Varsóból, Prágából, Zágrábból is kutatók, előadók.

Huszonnégy előadás hangzik el a május 19-ig tartó nemzetközi konferencián, ahol természetesen a reneszánsz jeles magyar kutatói is szót kapnak. Köztük *Klaniczay professzor*, aki a XV-XVI. századi magyarországi akadémiai kezdeményekről beszél hallgatóságának. A tanácskozást Köpeczi Béla akadémikus is megtisztelte érdeklődésével.

Az eszmecsere tegnap kezdődött a városi tanács nagytermében, ahol *Balsay István* tanácselnök köszöntötte az Alba Regia napok jegyében megrendezett nemzetközi konferenciát, amelynek fókuszában Mátyás és a humanizmus áll. Délután városnézésen vett részt a népes és jeles vendégkioszorú. Ma délután *Ozorára*, *Simon-tornyára*, a *Gorsiumba* kirándulnak. A rangos rendezvény szombaton fejeződik be, ezúttal a megyei tanács székházának nagytermében. A záró napon hangzik el egy fehérvári kutató, *Vadász Géza* előadása, aki *Janus Pannóniusról* beszél hallgatóságának. — zágoni —

Mátyás király emlékezete

1464-ben, nagypéntek napján itt, Székesfehérvár városában, a Boldogasszonyról nevezett bazilikában helyezték annyi elődje után Mátyás, legnagyobb nemzeti királyunk fejére a szentkoronát. Negyedszázada, a félezer éves évforduló alkalmából minden csendes volt. Nem illett akkoriban a nemzeti múlt fényét idézni! Egyedül a fehérvári múzeum emlékezett meg a nagyszerű eseményről. Március utolsó hetében a Csók István Képtár földszinti termében az ország tíz legjelentősebb állami és egyházi gyűjteményének a legféltettebb relikviáit láthatta együtt a város közönsége. Szívszorítóan nagy élmény volt itt találkozni (és csak itt, a XV. századi Magyarország szellemi és anyagi gazdagságának, egyértelmű európaiságának nagyszerű tárgyi emlékeivel!

Most ismét Mátyás királyról készülünk megemlékezni. A kormányzat két évvel ezelőtt „emlékbizottságot” alakított, hogy a negyedszázada elmulasztottakat pótolva, legalább halálának ötszázadik évfordulóján idézze föl méltó módon

egyik legnagyobb uralkodónk alakját és alkotását.

Az előzetes tervek számos tudományos tanácskozással, nagyszabású, európai kitekintésű kiállítással, vonzó idegenforgalmi programokkal, és országosan néhány emlékmű felállításával is számoltak. Sajnos azonban, már egy esztendővel ezelőtt is érezni lehetett, hogy a megemlékezésekre csak szerényebb keretek között kerülhet sor. Ennek ellenére nyilvánvaló volt, hogy Mátyás király halálának félezer éves évfordulója nem egy a sok megünneplendő dátum közül; Neve, személyisége, máig ható szellemi hagyatéka elválaszthatatlan része nemzeti öntudatunknak, s ezért, hogy a méltó emlékezéssel nem csupán a nagy uralkodónak tartozunk, hanem – és elsősorban – önmagunknak! – Nemcsak a régmúlt dicsőségnek, hanem leginkább jövőnknek!

Negyed évszázaddal ezelőtt Székesfehérvár egyedül vállalkozott Hunyadi Mátyás szellemének felidézésére. Most megint úgy látszik, hogy magára hagyják: a kulturális kormány-

zat mintha nem tudná fölmérni az ebben az ügyben reá váró felelősség valódi súlyát; ugyanis nemcsak a tervezett ünnepélyek, kiállítások sora marad el a megfelelő anyagi fedezet hiányában, hanem a fehérvári (és ismereteink szerint végül is az egyetlen most felállításra kerülő) Mátyás-emlékműhöz ígért szerény állami hozzájárulás megadása is kérdésessé vált. Székesfehérvár így nehéz helyzetbe került azzal, hogy nem várva a „pénztárnyitásra”, hozzálátott az eseményhez, a helyhez és nem utolsó sorban az adott pillanathoz méltó emlékmű felépítéséhez. Mindig, minden körülmény között (és akár ellenére is!) egy kormányzatnak vannak, lehetnek olyan feladatai, amelyek elől felelőséggel nem térhet ki. Ilyen feladatnak kell tudnunk a félezer éves évforduló megünneplését, ilyenek végre egy méltó Mátyás király-emlékmű emelését a mai Magyarország területén (Fadrusz János utólráhetetlen remekét, a nagy király lovas szobrát 1902-ben avatták Kolozsvárott). Őszintén mondvá: nevelésnek kell tartani azt,

hogy egy ország egésze számára – akár a jelen helyzetben is – kérdéses lehessen ilyen célra néhány millió forint kiszakítása! (Különösen elgondolkodtató ez akkor, amikor még mindig naponta látjuk ennél jóval jelentősebb összegek lekiismeretfurdalás nélküli pazarlását!)

Az emlékmű avatását – az évforduló napján, április 6-án – a Magyar Köztársaság főigazgatója elnöke vállalta el. Ő – láthatóan, és nyilatkozataiból kitűnően is – érzi az ügy és a pillanat jelentőségét. – Fogadja hát ezért előre is mindannyiunk tiszteletét és köszönetét! – Addig pedig még jó egy hónap van hátra, s így talán remélhetjük, hogy végül még sem marad el a hiányzó anyagi segítség sem. Az anyagi segítség, ami egy vidéki városnak valóban sokat jelent, de ennél lényegesebben többet jelentene az ország népe, a nemzet számára (és persze Székesfehérvár számára is) maga a gesztus, annak felismerése, hogy itt állami kötelességről, az állam, a haza adósságának törlesztéséről van szó!

Kovács Péter
(a Mátyás Emlékbizottság Lapja)